

Ilegalni tisk obvezno v knjižnico

Med kulturnimi ustanovami v Ljubljani je bila med drugo svetovno vojno ena izmed najpomembnejših postojank narodnoosvobodilnega gibanja Narodna in univerzitetna knjižnica, na kratko NUK. Maja 1977 so tam odkrili spominsko ploščo štirim uslužbencem, ki so »v letih 1941–1945 darovali svoja življenja kot žrtve okupatorjev ali padli v partizanskem boju proti njim«. To so dr. Avgust Pirjavec, dr. Jože Rus, Ludvik Thuma in dr. Avgust Žigon.

Ob tem je NUK leto kasneje v svojem zborniku izdal spomine Ceneta Kranjca, Vide Gaspari-Tausig, Borisa Urbančiča in Mitje Vošnjaka, ki osvetljujejo delovanje uslužbencev med vojno in skrivanja ilegalcev.

OF v NUK je bila ustanovljena sredi poletja 1941. Ta ilegalna organizacija ni povezala popolnoma vseh uslužbencev, a njena »pravila« so spoštovali vsi. Pobudnik za njeno ustanovitev je bil dr. Pirjavec. Spomladi 1942 je zaprisegla Narodna zaščita. Deseter je bil Thuma, ki je hranil orožje in bil inštruktor za rokovanje z njim. Pogosto so izvajali potresne akcije, tako so imenovali troseni propagandni listki. V eni izmed njih je sodeloval tudi Kranjc. Gasparjeva je prinesla škrniclje z listki in kredo. Kranjc je prezal žepa v suknjiču in vanju natlačil belih, modrih in rdečih papirčkov. Ko so knjižnico dvakrat obkročili, je okrog nje zasijalo. »Se pozno zvečer se je videlo, ne pretiram, po tleh je bilo partizanskih kroglic na tisoče«. Nato so s kredo popisali okolico Univerze z

znaki OF.

Glavni nalogi aktivistov OF v NUK pa sta bili skrivanje ilegalcev ter razpečevanje in zbiranje partizanskega tiska. V stavbi sta bila dva bunkerja. Prvo skrivališče za ilegalce so imenovali »Luknja«. Bil je v četrtem nadstropju. Vanj so lahko prišli le z lestvijo. Prostor v njem je bil velik, za približno trideset ilegalcev, hkrati pa nizek, tako da so morali v njem ležati.

Udobnejše skrivališče je bilo »Bunker« v magacinu, kjer se je lahko med skladovnicami časopisov skrivalo do pet ljudi hkrati. Vhod je bil pod stropom. Borisu Urbančiču, organizatorju bunkerjev je ravnatelj dr. Šlebinger pustil, da dela kar hoče, za potrebo OF. V prvem nadstropju mu je dal sobo, da je imel možnost za ilegalne sestanke, ključče, da je lahko hodil v NUK tudi ponoči in sveženj partijske literature iz predvojnega in vojnega časa.

Zaradi velikosti poslopja in številnih knjižnih magacinov je bil NUK kot nalašč za skrivanje ilegalnega tiska. Urbančič je sprva shranjeval ne sa-

mo tisk, ampak tudi fotografije in listke z značkami in parolami, ki so jih trosili po cestah aktivisti. Kasneje pa je material dobival tudi od ljudi, ki niso tvegali skrivanja doma. Politično vodstvo je za vse to vedelo. Spomladi 1942 je predlagal, da bi knjižnica dobivala po pet dolžnostnih izvodov. Njegov predlog je bil sprejet. Urbančiču jih je nosila Barbka Lukman. Proti koncu leta 1942 je sprejemal te izvode Ivan Pintarič, ki je prišel na zamisel, da bi dobil iz sodnih aktov ilegalni tisk, ki jim je bil priložen kot dokazno gradivo. Njegova zasluga je tudi, da se je ohranilo tudi dosti sovražne »ilegalne« literature, ki je bila razmnožena v ciklostilni tehniki, da je dajala videz ilegalnosti. Prinašali so mu jo belogardistični in plavogardistični obiskovalci časopisne čitalnice.

Urbančiču je uspelo zbrati ves ljubljanski narodno osvobodilni tisk. In zakaj je zbiral po pet izvodov? Enega za Ljubljano, Maribor, Trst, Gorico in Celovec. Urbančič piše, da je postala NUK »najbrž edina legalna institucija, ki je imela v Evropi organizirano »obvezno« dotekanje ilegalnih publikacij. To je sicer neznatna podrobnost iz naše NOB, toda značilna kot eden izmed elementov države v državi, ki so se že zgodaj pojavljali v rjšem revolucionarnem boju na področju kulture.«

LOJZ TRŠAN

MIJO BASAJLOVIČ, član opernega baleta

Najprej talent, potem trdo delo

Mijo Basajlovič

talentom ni nič, če ga ne požlahtniš s trdim delom. To pomeni, da vsak dan treniram dopoldne, včasih tudi popoldne, zvečer pa je še predstava. Kadar ni vaj, potem tečem ali plavam, kajti moje telo mora

– Kaj zdaj pripravljate?
»Zdaj študiramo balet Milka Sparenbleka za baletni večer v Cankarjevem domu. Priprave bodo trajale tri mesece in potem bomo nastopili trikrat v Cankarjevem domu. Če

Slovenci praznujemo na dan Prešernove smrti 8. februar kot svoj kulturni praznik. Na ta dan so tudi številne prireditve in ena najslovesnejših med njimi je podelitev Prešernovih nagrad. Letošnji nagrajenci v času izida našega lista še niso znani, zato predstavljamo dva izmed tistih z območja občine Center, ki sta prejela najvišje priznanje za svoje kulturno delo v preteklem letu. To sta član opernega baleta Mijo Basajlovič in filmski delavec Mirko Lipužič. Tiste, ki bodo dobili nagrado letos, pa bomo predstavili v prihodnji številki Dogovorov.

Mijo Basajlovič, član opernega baleta se že 22 let vrti po odrih v različnih vlogah. To je naš stari znanec, za katerega se nam včasih zdi, da se ga čas sploh ne dotakne. Njegovo telo, napeto kot struna izraža vedno enako moč, enako gracioznost, predvsem pa se poredi liku, ki mu je namenjen, pa naj gre za čarovnika ali romantičnega ljubimca.

– V čem je skrivnost vašega uspeha?

»Predvsem živim z baletom in za balet. Še nikoli mi ni bilo žal, da sem se mu zapisal in tako si tudi zasebno življenje podrejam umetnosti. Nekateri pravijo, da moraš biti malce nor... sicer težko zdržiš.«

– Tu ne gre le za talent, marveč tudi za trd trening, za nenehna ponavljanja in izpopolnjevanja gibov...

»Talent me je sploh pripeljal v baletne vode, a s samim

biti v nenehni napetosti,« je razlagal naš sobesednik, prijazen, izredno mladosten in tudi zgovoren.

– Ampak včasih mora tudi vam pasti zavesa, saj je to človeško, ali ne?

»Da. Slehernemu človeku so usojeni vzponi in padci. Tudi jaz jih poznam. Kadar sem na psu, če rečem po domače, potem se spravim v svoj vikend na Dolenjsko in se ukvarjam s sadjarjenjem. S tem se sprostim in si nabere novih moči.«

Tudi nagrada, je brž dodal ti vlije novih moči. Prešernova nagrada je kronala njegovo vlogo v Zgodbi o vojaku.

»V tej vlogi nisem le plesal, marveč tudi prvič govoril, kar je bil zame poseben izziv. Veliko dela sem vložil v vlogo in zanjo sem prejel tudi zlato plaketo na baletnem bienalu v Ljubljani.«

bo mogoče prenesti scenografijo v našo hišo, potem bomo predstavo še ponavljali.«

– Govorite, kakor da so tri predstave premalo...

»Prav gotovo, to me boli. Tri mesece študiraš in potem le trikrat nastopiš. Včasih je bilo drugače: v povprečju smo z vsako predstavo nastopili štirinajstkrat, zdaj v povprečju le šestkrat.«

– Ali je temu kriv premajhen obisk?

»No, statistično nam število obiskovalcev celo rahlo raste. A časi so takšni, da je treba hitro menjati repertoar. Razen tega se tudi v kulturi odražajo razmere v gospodarstvu. Kultura je postala draga; marsikdo dvakrat premisli, ali naj gre v gledališče ali naj rajši obsedi doma pred televizorjem,« je razmišljal umetnik, ki mu ni vseeno, kako je balet cenjen. Zanimivo je, da

MIRKO LIPUŽIČ,
filmski delavec

Scena je kot okvir v sliki

»Scenografija ni ne arhitektura ne slikarstvo, marveč je svojstvena umetniška smer, ki oblikuje prostor in uokvirja igralca,« je razložil dipl. inž. arhitekture Mirko Lipužič, ki je prejel Prešernovo nagrado za Duletičev film »Doktor«. Tega so decembra vrteli tudi v Ljubljani.

»Žal le kratek čas, kajti občinstvo smo si z izborom komercialnih filmov vzgojili tako, da bolj ceni tuje, zlasti ameriške od domačih filmov. Včasih je slovenski film več veljal,« je obžaloval naš sobesednik in omenil filma Sreča na vrhovi ter »To so gadje«, ki sta imela skoraj toliko obiskovalcev kot znani Amadeus.

Film Doktor so posneli po resnični zgodbi iz časov okupirane Ljubljane, ko je visoki policijski komisar dr. Vladimir Kante od začetka pa skoraj do konca vojne delal za partizane. Nemci so ga odkrili šele na samem pragu svobode in ga obesili.

»Tako je bilo treba prikazati Ljubljano v tistih časih, kar ni bilo lahko, kajti v štiridesetih letih se je zelo spremenila. Želeli smo jo predstaviti kot kulturno središče Slovencev z vsemi pomembnimi stavbami od Narodne galerije, Opere pa do vladne palače. V predmestje kamera ni zašla; ker se je vse odvijalo med italijanskimi in nemškimi vrhovi v osrčju mesta,« je opisal scenografijo tega filma inž. Mirko Lipužič, ki se že 35 let ukvarja s filmom in je sodeloval že pri drugem Stigličevem filmu Trst. Četudi je študiral arhitekturo in umetnostno zgodovino, se je posvetil predvsem scenografiji. Sodeloval je pri 39 filmih, a ne le v Sloveniji in Jugoslaviji, marveč je s svojim delom posegel tudi po evropskem prostoru.

– Ali se želite s sceno približati avtentičnosti krajev in časa, v katerem se zgodba odvija?

»Resničnost je premalo. Vedno ji je potrebna določena nadgradnja, umetniški naboj, ki požlahtni sceno.«

– Kakšna je razlika med filmsko in gledališko sceno?

»Prva je zahtevnejša, ker zajema širok prostor.«

Potem je umetnik opisoval, kako je pripravil scenografijo za film Strici so mi povedali, ki je posebej navduševal etnografe, saj so zanj zbrali več starin, kot jih hranijo v marsikaterem muzeju. To je bilo zanj eno od zahtevnejših del. Sicer pa je inž. Mirko Lipužič požel že več nagrad; v Pulju so mu jo podelili za scenografijo Samorastnikov, Zlato Areno je dobil za film Ubij me nežno in dve nagradi so mu prisodili na celjskem filmskem tednu.

– Ali vam je katera od scenografij posebej prirasla k srcu?

»Vsako posebej sem vedno delal z navdušenjem. Ko je delo za menoj, mi z njim odide tudi del življenja. Potem se posvetiš drugemu delu. Na vprašanje bom odgovoril, da je z mojimi deli prav tako kot z materjo in njenimi otroci: vse ima enako rada.«

– Pravijo, da je filmski kruh velikokrat negotov...

»Lahko je negotov. Vse je odvisno od tega, kdo si in koliko veljaš. Že od začetka sem svoboden umetnik in dela mi nikoli ni zmanjkalo. Če so me lahko pogrešali pri filmu, sem delal pri gledališčih od Trsta, Gorice do Maribora. Vmes sem se ukvarjal z restavracijo kulturnih spomenikov, v glavnem v Piranu. V Ljubljani pa sem pomagal pri obnavljanju Drame. Podobne reči sem počel tudi v tujini. Tako sem v Franciji restavriral del dvorca z gledališčem, ki je bil nekdanji lastnik znamenite pisateljice George Sand in se imenuje »Chateau de Boulau«, je malce pobrskal po svoji bogati zgodovini in tako dal vedeti, da je večstranski umetnik in da ima še veliko povedati.

se je tudi hči Patricia podala po očkovih stopinjah in je že članica opernega baleta; jabolko pač ne pade daleč od drevesa. Morda si prav zavoljo tega Mijo Basajlovič želi kasneje delati z mladimi.

»Se sedem let imam do upokojitve. Rad bi se posvetil pedagoškemu delu in morda se bom napotil kam na Vzhod, kjer je doma kvaliteten balet, da se bom še česa naučil in to potem prenašal na mlade.«

DOGOVORI O NOVIH ENJELIH
12. februarja ob 18. uri
bo predstavitev knjige WELJANJA.
Govoril bo tudi pisatelj Buda
SLIGO in Andrej DREHER.

URE PRAVILNO
vsak turek ob 17. uri za stroške
od 4. leta dalje
3. II. »WELJ, ENJELI ZA
KULJA
10. II. UDAV VEKOR
17. II. PRAVILNO PREDVOJNE
DVAJETA BAJNA TRUČE
24. II. »EST KOPWIN KINIČEV
BARIKAD
- FISHCELVITV AVTONI INGOLEVO
ZA NOJUNE DAN
- FIVE ENOV NAGRAJENO
- POUT V ISURI IN MARKE
OGARNA KISSICA
- KITARA
WODNI OGLJDI ENJELI ZA
KUPINE IN VVO IN SOL
(obisk javita po tel.: 317-209)

